

Nr 303.

Av herr **Domö m. fl.**, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändrade grunder för egnahemsverksamheten m. m.

I anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 236 angående ändrade grunder för egnahemsverksamheten m. m. få undertecknade anföra följande:

Under trycket av jordbrukets svårigheter hava jordbrukets ekonomiska förutsättningar och målet för statens jordbrukspolitik tagits upp till ingående övervägande. Enighet torde numera råda därom att själva huvudfrågan är jordbrukets ekonomiska bärkraft och de levnadsvillkor, som därigenom kunna beredas för den jordbrukande befolkningen.

1938 års jordbruksutredning har till uppgift att verkställa undersökning av jordbrukets produktionsbetingelser. Det må vara tillåtet att hoppas, att därigenom ett säkrare faktiskt underlag och fastare riktlinjer för det framtida arbetet skola erhållas. Detta resultat bör tydligen gälla även med avseende å frågan om den inbördes produktiviteten hos jordbruk av olika storlek. Under sådana förhållanden synes tidpunkten vara föga lämplig att gå till en förändring av jordbruksfördelningen i stor skala. En sådan förändring skulle dock bli följderna om nu föreliggande förslag skulle genomföras. Ett betydande byggnadskapital måste vid fortsatt uppstyckning gå förlorat och nytt kapital sättas in med ökad belastning på fastigheterna.

En utveckling i riktning mot större och bärkraftigare jordbruk anse vi synnerligen önskvärd men vilja starkt understryka vikten av att man framgår med stor försiktighet när det gäller nybildning genom styckning av större och medelstora egendomar. Vi vilja redan nu uttala att expropriationsförfarandet icke är vare sig behövligt eller lämpligt.

I propositionen har visserligen icke nu föreslagits användning av samtliga de medel, egnahemsutredningen förordnat, men propositionen innebär dock att en speciell organisation skall inrättas för handhavande av egnahemsverksamheten. Det måste därför antagas, att den föreslagna nyorganisationen kommer att leda utvecklingen i en viss riktning och att detta sker oberoende av det resultat, vartill jordbruksutredningen sedermera kan komma.

Dessa anmärkningar torde i huvudsak överensstämma med vad lantbruksstyrelsen uttalat i sitt yttrande över egnahemsutredningens betänkande, till vilket betydelsefulla yttrande vi vilja hänvisa.

Härtill kommer att förslaget om egnahemsnämndernas förstaltigande skulle innebära ett allvarligt ingrepp i hushållningssällskapets verksamhet. Lantbruksstyrelsen har härom anfört, att ett sådant ingrepp, därest det i sin helhet genomföres, kommer att medföra betydande svårigheter för hushåll-

ningssällskapen, som inrättat sin organisation och konsulentverksamhet bl. a. även efter dessa uppgifter. Ur denna synpunkt vore det enligt lantbruksstyrelsens mening önskvärt, att frågan om hushållningssällskapens organisation och verksamhet gjordes till föremål för utredning, innan slutgiltig ställning toges till frågan om egnahemsverksamhetens organisation.

Lantbruksstyrelsen tillägger, att hushållningssällskapen allt sedan sin tillkomst spelat en betydande roll i statsförvaltningen såsom lokala organ för olika slag av statliga åtgärder på jordbrukets område. Enligt lantbruksstyrelsens mening torde man få räkna med att sällskapen för överskådlig tid framåt — möjligen efter viss omorganisation — icke utan stora olägenheter för jordbruket och statens verksamhet på jordbruksområdet kunna undvaras. Det syntes styrelsen vara synnerligen betänkligt att då fråntaga hushållningssällskapen så betydelsefulla uppgifter utan att mera ingående hava utrett huru detta komme att påverka sällskapen och deras övriga verksamhet. Dessa uttalanden äro enligt vår uppfattning värda synnerligt beaktande.

På grund av vad sålunda anförts anse vi, att någon ändring av egnahemsverksamhetens organisation icke för närvarande bör äga rum. Med denna mening måste vi komma till det resultat, att den nu framlagda propositionen, som fastslår den helt statliga organisationen och i vissa andra avseenden föregriper den framtida jordbrukspolitiken, icke nu bör bifallas i vad den avser förändrad organisation.

Skulle detta vårt yrkande icke bifallas vilja vi gent emot det framlagda förslaget anföra följande.

- Departementschefen har uttalat sig för en viss samverkan mellan egnahemsorganen och hushållningssällskapen. Att en sådan samverkan kommer till stånd är enligt vår uppfattning oundgängligen nödvändigt för att den nya organisationen skall kunna fungera tillfredsställande. I många, kanske de flesta, län komme sannolikt den blivande egnahemsdirektören att rekryteras från de tjänstemän, som hittills inom hushållningssällskapen sysslat med egnahemsfrågorna. Endast på detta sätt torde den nya organisationen redan från början kunna erhålla tillräcklig detaljkännedom angående länets jordbruksförhållanden och egnahemsklientelet samt planläggningen av jordanskaffningen verkställas på ändamålsenligaste sätt. Nu torde det emellertid förhålla sig så, att dessa tjänstemän ofta vid sidan av egnahemsverksamheten haft betydelsefulla uppgifter såsom föredragshållare, kursledare, försöksledare och rådgivare i många olika avseenden åt länets jordbrukare långt utanför egnahemslåntagarnas led. För sällskapen skulle det otvivelaktigt medföra stora svårigheter, om de skulle helt berövas dessa erfarna krafter för sin verksamhet. För jordbrukarna skulle det förefalla otillfredsställande om de genom nyorganisationen skulle hindras att anlita de tjänstemän, vilka sedan gammalt vunnit deras förtroende. Sambandet mellan hushållningssällskapen och egnahemsnämnderna har hittills medfört ett rationellt utnyttjande av tillgängliga arbetskrafter. Det synes oss därför nödvändigt att i detta sammanhang uttalas, att egnahemsdirektören efter överenskom-

melse mellan egnahemsnämnden och hushållningssällskapets förvaltningsutskott må användas för upplysnings- och konsultationsverksamhet jämväl för andra jordbrukare än egnahemslåntagarna i den mån arbetet med egnahemsverksamheten det medger.

Å andra sidan må här framhållas att arbetskraften beräknas alltför lågt av egnahemsutredningen inom vissa hushållningssällskapsområden, där redan nu de för sällskapens allmänna verksamhet anställda använts i betydande omfattning utan att direkt belasta egnahemsnämndernas budget.

Då departementschefen för övrigt velat draga en gräns mellan egnahemsnämndernas och hushållningssällskapens uppgifter, har han uttalat att egnahemsnämnderna böra handhava den sociala jordanskaffningsverksamheten och hushållningssällskapen den produktionsfrämjande verksamheten. Emellertid har han tillika förordat att egnahemsnämnderna böra handhava den statliga bostadsförbättringsverksamheten på landsbygden.

Sistnämnda uttalande synes oss strida mot den nyss angivna principen, och detta gäller förbättringen såväl av bostäderna som av jordbrukets ekonomibyggnader. En förbättring och rationalisering av jordbrukets hela byggnadsbestånd synes otvivelaktigt höra till den produktionsfrämjande verksamheten och i själva verket utgöra en av dess mest betydelsefulla grenar. Det arbete som för närvarande pågår för att exempelvis finna mera praktiska transportanordningar, för att göra mjölkbehandlingen mera hygienisk och mindre arbetskrävande, för att rationalisera foderbehandlingen m. m. har säkerligen synnerligen stor betydelse för jordbrukets ekonomi. På samma sätt förhåller det sig med bostadsförbättringen. Arbetet på att åstadkomma mera praktiska köksinredningar, att skaffa vatten- och avloppsledningar, att göra tvättarbetet mindre tröttsamt m. fl. försök att underlätta det kvinnliga arbetet i jordbrukarhemmen berör en av de allra viktigaste frågorna för jordbrukets framtid, nämligen att kunna kvarhålla kvinnliga arbetskrafter inom jordbruket. Dessa strävanden såväl med avseende på ekonomibyggnaderna som bostäderna äro ingalunda inskränkta till egnahemmen. Bondejordbruken hava lika stort behov av att få del av denna förbättringsverksamhet. Enligt egnahemsutredningen utgöra egnahemslåntagarnas brukningsdelar allenast omkring tio procent av samtliga brukningsdelar, och i förhållande till det byggnadskapital som det här gäller att förbättra torde egnahemsjordbruken representera en ännu mindre procent. Att förlägga arbetet på byggnadsförbättringarna till de statliga egnahemsnämnderna skulle således innebära att den minsta delen av klientelet finge vara bestämmande angående organisationens omfång. Den rådgivning, varom här är fråga, bör tillgodose hela jordbrukets behov och således anknytas till hushållningssällskapen, vilket självfallet innebär att den skall vara tillgänglig jämväl för egnahemsjordbrukarna. En sådan organisation har också förordats av 1937 års utredning angående arbetsförhållandena vid det mindre jordbruket.

Härtill kommer att upplysningsverksamheten, särskilt med avseende på

de förbättrade köksinredningarna och andra förbättringar i syfte att underlätta kvinnoarbetet, bör bedrivas i nära samverkan med hushållningssällskapens hemkonsulenter och andra av hushållningssällskapen anlitate kvinnliga kursledare och föredragshållare. Den omständigheten att för närvarande bostadsförbättringsverksamheten och långivningen för lantarbetarbostäderna omhänderhas av egnahemsnämnderna synes oss i detta avseende sakna betydelse. Detta har ju berott på att för närvarande hela egnahemsverksamheten stått under hushållningssällskapens ledning och således sambandet med hushållningssällskapens allmänna verksamhet kunnat bibehållas. Då det nu däremot blir fråga om att avskilja egnahemsverksamheten från hushållningssällskapen, bör byggnadsförbättringen sammanhållas med den större verksamhet för hela jordbrukets behov, som alltjämt tillkommer sällskapen.

Propositionen synes utgå från — liksom egnahemsutredningen — att de hos egnahemsstyrelsen anställda byggnadskontrollanterna skulle kunna utöva någon mera betydelsefull verksamhet på landsbygden i avseende å bostadsförbättringen. Om arbetet skall kunna vinna framgång, måste det säkerligen finnas ett personligt upplysningsarbete och rådgivning i detalj, som endast lokala befattningshavare ha möjlighet att prestera. Den lokala sakkunskapen inom byggnadsväsendet behöver därför snarast möjligt tillgodoses.

Beträffande kassarörelsen har departementschefen lyckligtvis avisat egnahemsutredningens förslag om centralisering till egnahemsstyrelsen. I fråga om kassörens avlöningsförmåner och tjänsteställning yttrar departementschefen, att, om kassören erhåller heltidsanställning hos egnahemsnämnden, bör han lämpligen placeras i lönegrad A 17 eller eventuellt såsom icke ordinarie tjänsteman i motsvarande lönegrad. Departementschefen framhåller emellertid, att det kan ligga i såväl egnahemsnämndens som hushållningssällskapets intresse att befattningshavaren på lämpligt sätt kan dela sin arbetstid mellan nämnden och sällskapet. För sådant fall anser departementschefen att befattningshavaren bör anställas hos egnahemsnämnden mot visst arvode. Beloppet därav anges icke.

Vi tillåta oss framhålla, att i många hushållningssällskap redan nu kassaförvaltaren är gemensam för egnahemsnämnden och sällskapet och att allt efter rörelsens omfattning i den ena eller andra verksamhetsgrenen motsvarande kombination bör kunna användas även för framtiden. Emellertid är kassaförvaltaren sammanlagda inkomst på åtskilliga håll för närvarande högre än den av departementschefen förordade avlöningen i lönegrad A 17. Med den betydande kassa- och lånerörelse — till största delen i svårkontrollerbara småposter — som kassaförvaltaren för framtiden kommer att handhava, torde det icke vara klokt att sätta kassaförvaltaren avlöning till så lågt belopp, som departementschefen ifrågasatt. Vården av handlingar, inteckningar m. m., som i viss utsträckning måste åvila kassaförvaltaren, medför så stort ansvar att man för denna post måste hava högt kvalificerade personer.

Vi förutsätta härvid, att kassaförvaltaren under alla omständigheter — vare sig han endast blir anställd av egnahemsnämnden eller får en kombinerad anställning — blir en helt sysselsatt befattningshavare. Skall kassaförvaltaren därjämte äga sådan kompetens, som departementschefen förutsätter, så att han kan stå allmänheten till tjänst med upplysningar i frågor rörande egnahemsverksamheten, blir det sannolikt svårt att för tjänsten kunna erhålla en lämplig person med så låg avlöning. Vi anse därför, att kassaförvaltarens avlöning — vare sig densamma utgår helt från egnahemsnämnden eller delvis betalas av egnahemsnämnden och delvis av sällskapet — icke kan sättas lägre än den för egnahemskonsulenten beräknade, d. v. s. lönegraden A 21. I de fall där kassarörelsen är organiserad på annat sätt än genom särskilt anställd tjänsteman förutsätta vi att dylik anordning alltför kan bestå.

Vid en jämförelse mellan de i propositionen föreslagna och nu gällande egnahemslånevillkoren framgår att belåningen hädanefter skulle komma att ske i betydligt större omfattning än hittills. Belåningsgränsen har ökat från nuvarande fem sjättedelar för jordbrukslån till 90 %, och kostnadsvärdet på fastigheten har likaledes höjts avsevärt. Härtill kommer att även »färdiga» jordbruk nu skulle kunna erhålla kredit utöver de särskilda fall där nu belåning kan medgivas. Denna senare utvidgning av lånegivningen kommer uppenbarligen att på längre sikt ställa oerhört stora krav på staten ifråga om medelsåtgången. Enligt vår uppfattning faller en dylik lånerörelse utanför ramen för en ändamålsenligt begränsad egnahemsverksamhet, som framförallt bör taga sikte på förstärkningen av de ofullständiga jordbruken. Ur såväl statens som låntagarnas synpunkt synes departementschefens uttalande att anskaffning av egnahemslägenheter anpassas efter konjunkturerna, så att icke egnahemsfastigheter i alltför stor omfattning tillskapas under intryck av en rådande högkonjunktur, böra noggrant beaktas.

Vi hava förut anslutit oss till departementschefens uttalande att ett av de huvudsakliga syftemålen för egnahemsverksamheten skall bestå i åtgärder till förstärkning av ofullständiga jordbruk. De förslag angående ökade statsbidrag för detta ändamål och de förbättrade villkor härför, som egnahemsutredningen framlagt och departementschefen i huvudsak förordat, biträda vi och uttala vår tillfredsställelse över att denna verksamhet alltjämt skall handhas av hushållningssällskapen.

Vi förutsätta att vid den undersökning och utredning angående förräntning av statens utlåningsfonder som departementschefen omnämnt särskilt måtte beaktas att de äldre egnahemslånetagarna komma i åtnjutande av likvärdiga lånevillkor som komma de nya låntagarna till del.

Vi hemställa alltså,

att Kungl. Maj:ts förslag i vad det avser omorganisation av egnahemsverksamhetens centrala och lokala ledning icke måtte av riksdagen bifallas samt

att vad vi ovan påyrkat och anfört måtte vinna beaktande
vid ärendets behandling.

Stockholm den 18 april 1939.

Fritiof Domö.

Axel Mannerskantz.

Carl Beck-Früs.

J. B. Johansson.

Lennart Bondeson.

D. Pettersson.

Ivar Ekströmer.

K. E. Johanson.
